

Bosarps gamla och nya kyrkogård

Svenska kyrkan Eslöv

Information & historik

Källa: Vård- och underhållsplan, Landskapsgruppen

SAMMANFATTNING

Bosarps gamla kyrka uppfördes på 1100-talet strax söder om den medeltida byn. Kyrkogården som omgav kyrkan utökades något västerut under 1800-talets första hälft. 1867 revs den medeltida kyrkan, och den nya kyrkan uppfördes cirka 500 meter norrut. Material från den gamla kyrkan återanvändes och den gamla kyrkogården grävdes om. Gamla gravvårdar lades på hög och platsen lämnades utan att iordningställas. Inte förrän 1948 startades en utgrävning och dokumentation av den gamla kyrkan och kyrkogården. Under en period av fem år undersöktes platsen och dokumenterades, varefter den gamla kyrkans grundläggning frilades och restaurerades. Ett gravkor under kyrkans långhus återfanns och under vapenhuset en romansk stenkista med anor från 1200-talet. Ett flertal gravstenar från medeltid återfanns, och i en hög utanför kyrkogårdsmuren återfanns en ansevärd mängd äldre gravvårdar.

Även efter iordningställandet av den gamla kyrkogården har gravsättningar på kyrkogården fortsatt, och 1997 anlades en minneslund i den västra delen. Kyrkogården är således fortfarande i bruk och kan sägas ha varit i kontinuerligt bruk sedan tidigt 1100-tal, trots att kyrkan nu är belägen på annan plats.

Den nya kyrkan togs i bruk 1868 och placerades mellan byarna Bosarp och Öslöv. Den rektangulära kyrkogården utvidgades 1909 och kyrkogården fick då sin nuvarande form. Den äldre delen och det nyare utvidgningsområdet har skilda karaktärer som tydligt visar hur olika kyrkogårdsideal präglar det sena 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Ett mindre område strax norr om kyrkan togs i bruk på 1960-talet och visar hur ännu ett stilideal gjorde sitt inträde vid 1900-talets mitt.

Bosarps gamla kyrkogård. Vy mot Bosarps gamla kyrka, vars grundmur och iordningställdes i mitten av 1900-talet.

Flygbild och ortofoto

Bosarps gamla kyrkogård. Flygbild från lantmäteriet.se. (Norr uppåt på bilden.)

Bosarps nya kyrkogård, ortofoto från 2019 (Svenska kyrkan Eslöv).

HISTORIK, BESKRIVNING OCH VÄRDERING

Övergripande historik

Gamla kyrkogården

Jordbruksbygden i det öppna landskapet väster om Ringsjöarna har varit befolkat sedan bondestenålder. En kyrka byggdes på 1100-talet på en låg höjdrygg strax söder om den medeltida byn. Kring kyrkan ordnades en kyrkogård. På 1400-talet försågs kyrkan med ett vapenhus i söder. Enligt källor har även en klockstapel funnits öster om kyrkan, när den tillkom är oklart. Klockstapeln kan ha rivits i samband med rivningen av kyrkan. På skifteskartor från 1800-talets första hälft syns att en utvidgning av kyrkogården åt väster gjordes vid denna tid. 1867 revs den gamla kyrkan och ersattes av en ny kyrka cirka 500 meter norrut. Den gamla kyrkobyggnaden utplånades ovan mark, och kyrkogården grävdes om. Den gamla kyrkogården sägs efter kyrkans rivning ha lämnats i oordning och utan vidare dokumentation. Gamla gravstenar ska ha lagts på hög utanför den gamla kyrkogårdens mur.

1948 påbörjades en utgrävning av platsen för den medeltida kyrkan. Utgrävningen skedde under överinseende av landsantikvarie Harald Olsson och utfördes till största delen av lantbrukaren och hembygdsforskaren Frans Nilsson med bistånd av församlingens komminister Bertil Olausson. Arbetet tog cirka fem år och innefattade en återuppbyggnad av kyrkans grundmurar. Kyrkans sättgrund och ett gravkor i kyrkans långhus fanns bevarade under mark, och i högen utanför kyrkogårdsmuren fann man en ansenlig mängd äldre gravvårdar bevarade. Gravkor och gravvårdar togs fram och undersöktes, varefter stenarna placerades ut på kyrkogården. I vapenhusets grundmur återfanns en romansk stenkista med lockhäll vilken tros härstamma från 1200-talet. Även en samling mynt, cirka 250 stycken, från 1100-tal till mitten av 1800-talet, hittades i jordmassorna och lämnades till Historiska museet i Lund. I undersökningsrapporten framförs teorin att den romanska stenkistan från början tillhört församlingsföreståndare Johannes Presbyter, död 1159 eller hans efterträdare Radulfus Presbyter. Ytterligare gravsättningar har senare tillkommit i kistan, vilka i så fall skulle kunna vara deras efterträdare som präster i församlingen. Ett 15-tal äldre gravstenar påträffades i kyrkogårdens södra och östra del, varav flera var av medeltida typ. Efter undersökningen gjordes en friläggning och restaurering av kyrkans grundmur. Olika teorier har senare tillkommit avseende den romanska stenkistans ålder och för vilka den utfördes.

«Till en inspektion av arbetena i juli 1950 skrev den i Bosarp bosatte författaren Daniel Rydsjö (längst till höger på bilden) dikten "Vid grunden till Bosarps gamla kyrka", vars sista strof lyder: »

«Där nu vi stå vid spillrorna av grunden,
Vi se i stenarna en märklig minnesskrift.
Vemodet griper oss i denna stunden,
Vi stannat vid den gamla kyrkans grift.
Förgängelsen går fram i jordens dalar,
och av dess välde här vi finna spår,
men korsets tecken mäktigt till oss talar
om livet, som i evighet består.»

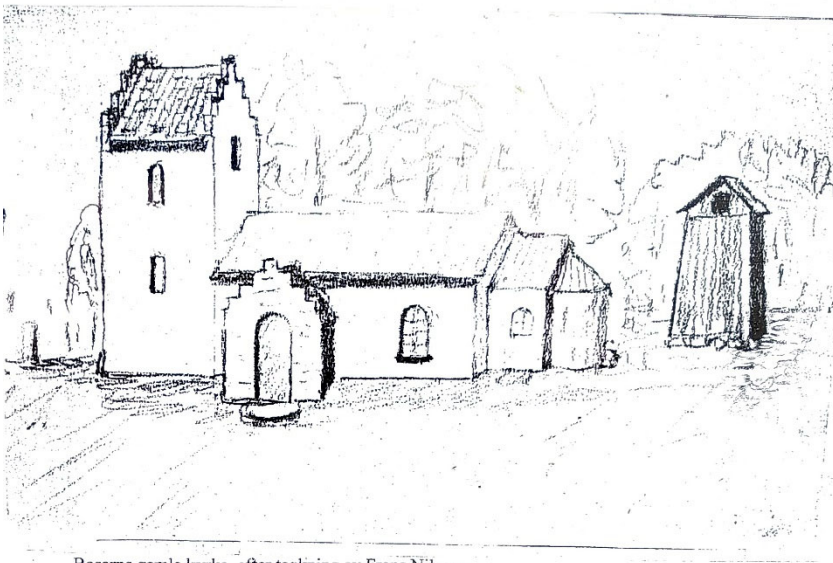
Tidningsbild och text ur Antikvarisk-topografiska arkivet.

En minneslund anlades på den gamla kyrkogården 1997. Förslaget utformades av Berit Restad Jonsson, Lokal XXX Arkitekter i Stehag.

Nya kyrkogården

Den nya kyrkan uppfördes 1867–68 mellan byarna Bosarp och Öslöv. En del material och inventarier från den gamla medeltida kyrkan återanvändes i den nya kyrkan. Kring kyrkan anlades en kyrkogård som fick sin huvudsakliga utbredning åt sydost, mot landsvägen. Tomten gavs en rektangulär form orienterad i nordväst-sydöstlig riktning, och kyrkobyggnaden som traditionsenligt placerades i östvästlig riktning fick därför en snedställd placering i förhållande till kyrkogårdens rektangel. En utvidgning av kyrkogården åt nordost gjordes i början av 1909. 1913 renoverades kyrkan och i samband med detta hämtades tre gravhällar som legat i en hög vid den gamla kyrkogårdens mur och sattes upp i den nya kyrkans vapenhus. 1934 utformades ett förslag till ny avgränsning mot, och anslutning till, landsvägen i sydost. Förslaget utformades av länsarkitekt Nils A. Blanck. En utvidgning åt nordväst föreslogs på 1960-talet, men genomfördes inte.

Historiska bilder

Bosarps gamla kyrka, efter teckning av Frans Nilsson

*Bosarps gamla kyrka.
Teckning av Frans Nilsson.
(Från skylt vid kyrkogården i
Bosarp).*

*1948. Framgrävning av
Bosarps gamla kyrkas
grundmur. Kyrkans södra
vapenhus. Ur Harald Olssons
dokumentation av arbetena.
(Antikvarisk-topografiska
arkivet)*

*Bosarps gamla kyrka.
Foto från tidigt 1950-tal då
grundmuren nyligen
restaurerats. Ur Kommunerna
1955, en dokumentation av
svenska landskommuner från
det tidiga 1950-talet.
(ortshistoria.se).*

Bosarps nya kyrka. Tidigt 1900-tal. Kyrkan och kyrkogården från söder. Vegetationen på kyrkogården är sparsam. Gravplatserna tycks i huvudsak vara lagda i gräs, men även gruslagda gravar förekommer. Några gravplatser omgärdas av halvhöga häckar. I bakgrunden skymtar relativt unga träd i trädkransen. (Kringla.nu).

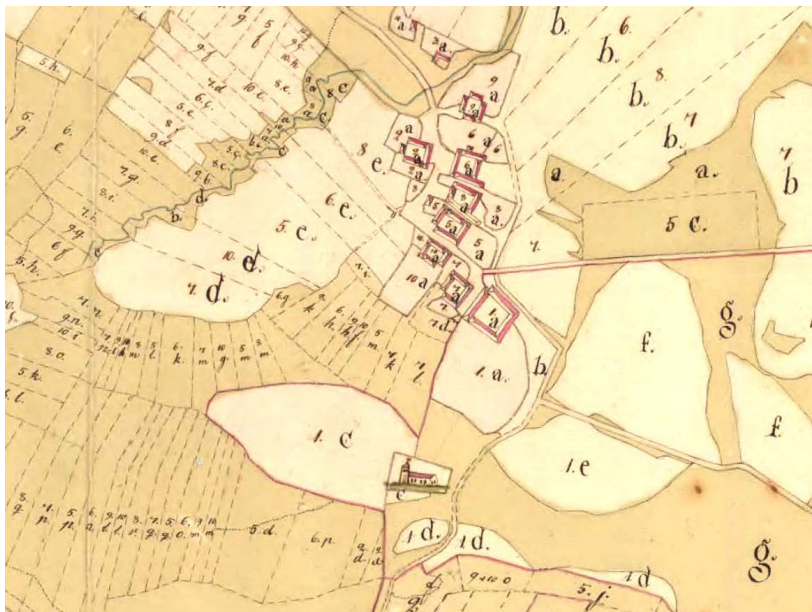

1935. Flygbild över kyrkan och kyrkogården. 1909-års utvidgningsområde särskiljer sig genom gravradernas orientering parallellt med kyrkogårdens yttre avgränsning. Området norr om kyrkan är ännu inte taget i bruk. (Kringla.se).

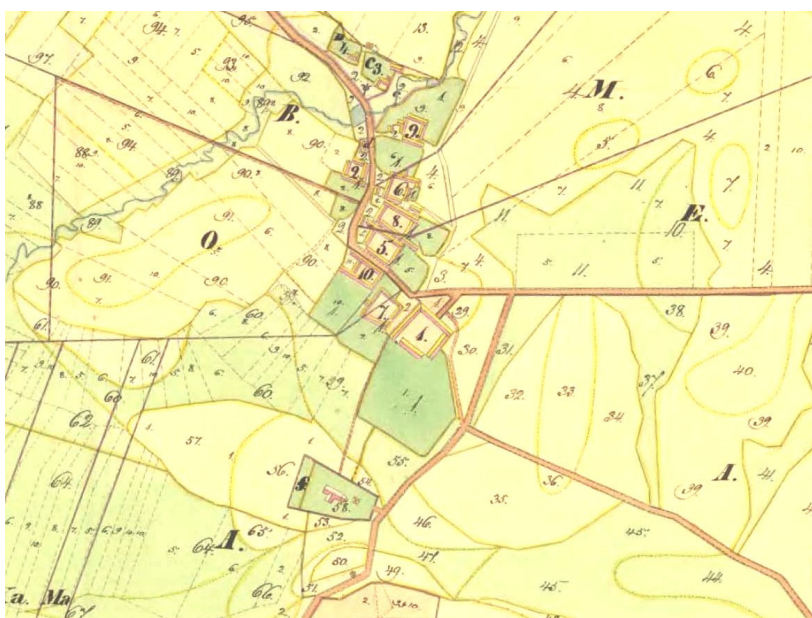

1936. Foto från södra hörnet mot landsvägen. Söder om kyrkan skymtar några sorgeträd och träden i trädkransen är relativt stora. (Bild ur Allers Familj-Journal 27.10.1936, från Antikvarisk-topografiska arkivet).

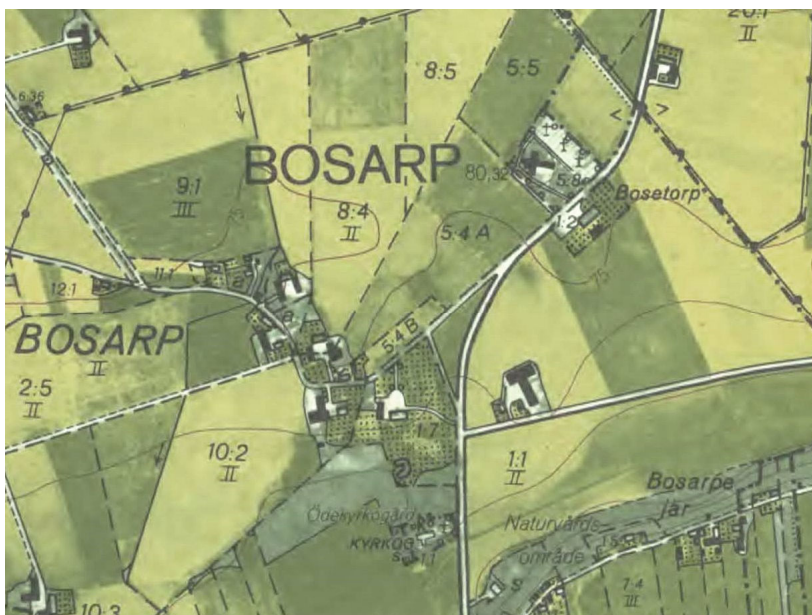
Historiska kartor

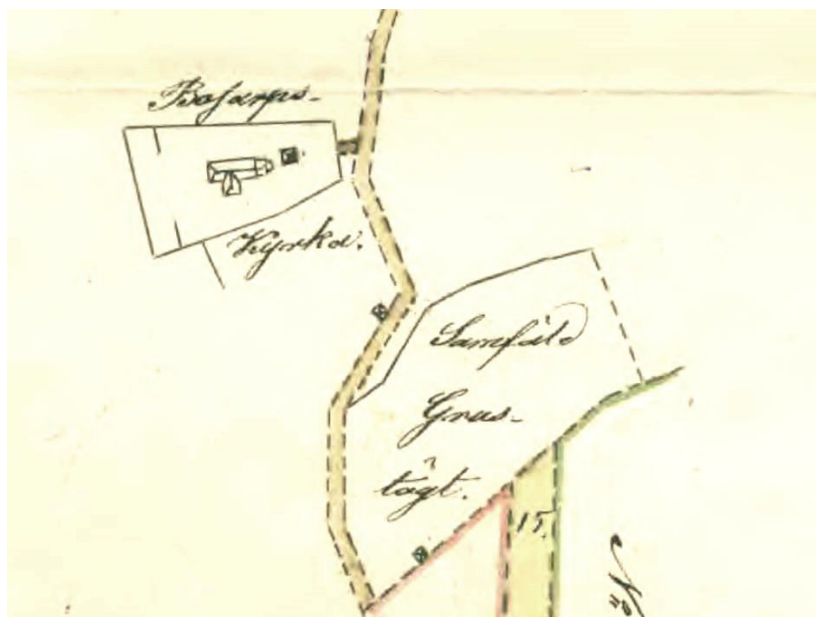
1801. Storskifte. På kyrkogården har en tydlig kyrka ritats ut. (Lantmäteriet).

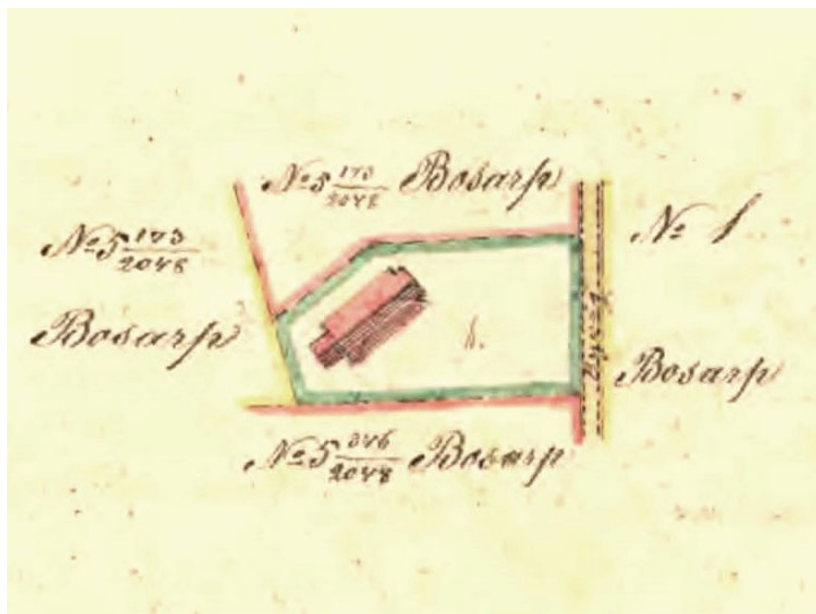
1835. Laga skifte. Kyrkogården har utvidgats åt väster. (Lantmäteriet).

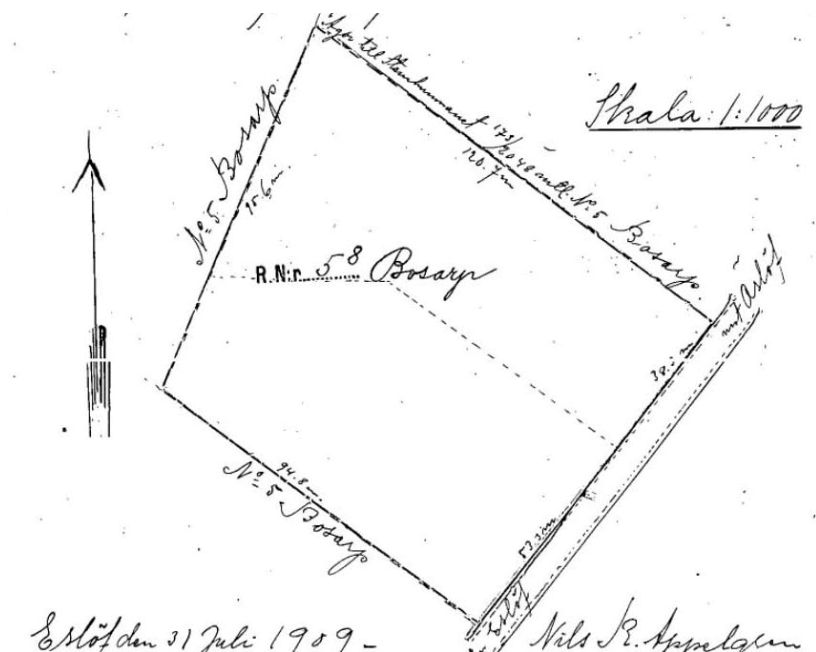
1970. Ekonomiska kartan. Nya kyrkan i norr och gamla kyrkogården i söder. (Lantmäteriet).

1857. Den gamla kyrkogårdens utbredning samt kyrkans och klockstapelns läge syns tydligt på denna ritning. Även utvidgningsområdet i väster har markerats med två små streck. (Lantmäteriet).

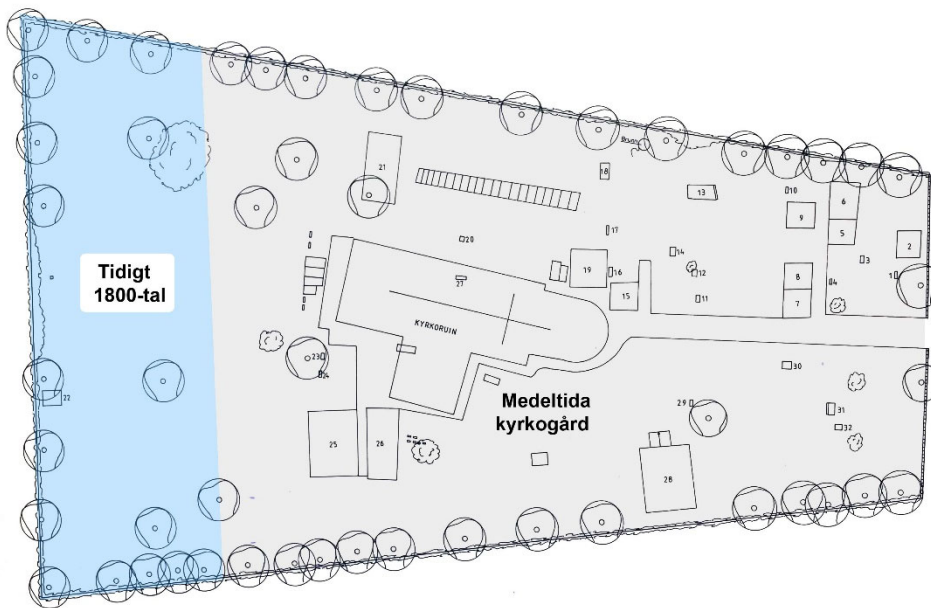

1869. Den nya kyrkogården med den nya kyrkan. Kartan är inte norrorienterad. (Lantmäteriet).

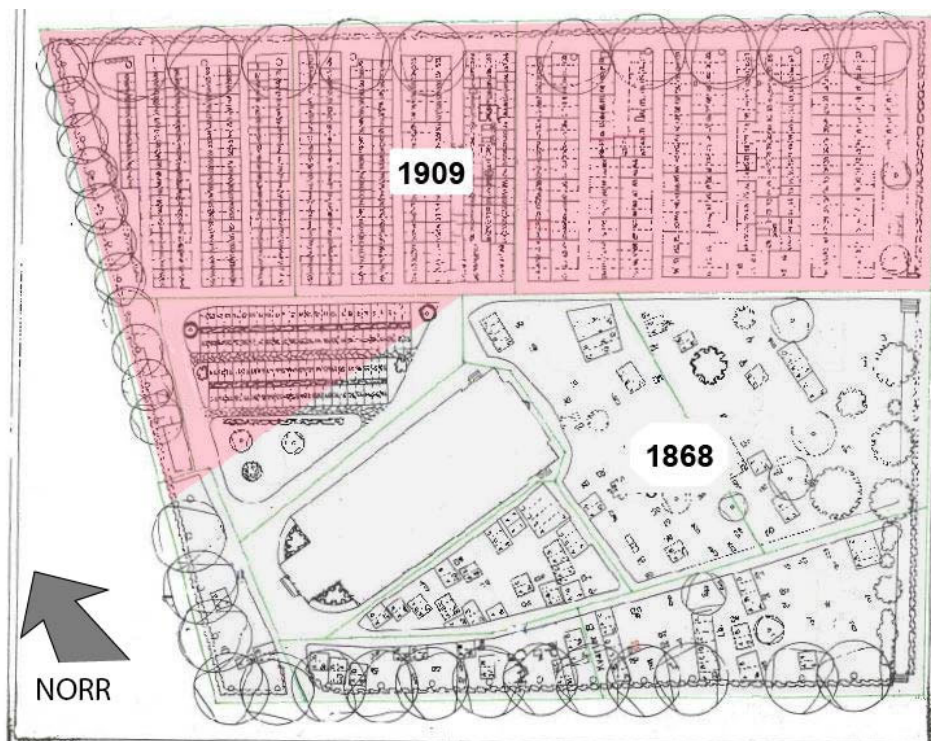

1909. Utvidgning av Bosarps nya kyrkogård. (Lantmäteriet).

Karta över kyrkogårdarnas utvidgningar

Bosarps gamla kyrkogård. Illustration som visar området för den utvidgning som utfördes under tidigt 1800-tal. Utvidgningen är tolkad utifrån historiska kartor.

Bosarps nya kyrkogård. Illustration som visar området för 1909-års utvidgning. Kartan är inte norrorienterad.

Kronologisk förteckning av händelser i kyrkogårdens historia

Den kronologiska förteckningen ska kunna kompletteras när ytterligare händelser blir kända samt när uppdatering av vård- och underhållsplanen görs.

Årtal	Händelse	Källa
1100-tal	Bosarps gamla kyrka uppfördes.	Bosarps kyrka, Max Laserna, 2016
1400-tal	Den gamla kyrkan försågs med ett vapenhus i söder.	Antikvarisk-topografiska arkivet
Tidigt 1800-tal	Den gamla kyrkogården utvidgas åt väster.	Lantmäteriets historiska kartor
1867	Den medeltida kyrkan revs.	Bosarps kyrka, Max Laserna, 2016
1867-1868	Den nya kyrkan uppfördes ca 500 m längre norrut, av byggmästaren Peter Christian Sörensen.	Bosarps kyrka, Max Laserna, 2016
1909	Den nya kyrkogården utvidgades åt norr/nordöst.	Antikvarisk-topografiska arkivet
1913	Den nya kyrkan restaurerades. I samband med detta sattes tre täckhällar upp i vapenhuset. Dessa hade hämtats från en hög av medeltida gravstenar utanför den gamla kyrkogården.	Antikvarisk-topografiska arkivet
1934	Nya kyrkogårdens avgränsning mot landsvägen omdanades i samband med omläggning och sänkning av landsvägen. En körväg i söder med angöring i sydväst tillkom.	Antikvarisk-topografiska arkivet
1948-1953	En undersökning, utgrävning och restaurering utfördes av den gamla kyrkogården. Den gamla kyrkans sättgrund samt ett underjordiskt gravkor och en mängd mycket gamla gravvårdar återfanns. Sättgrunden frilades och kyrkans grundmurar återuppfördes. Ett flertal gravvårdar återbördades till kyrkogården.	Antikvarisk-topografiska arkivet
1966	Området direkt norr om den nya kyrkan omdanades.	Antikvarisk-topografiska arkivet
1997	En minneslund anlades på den gamla kyrkogården efter ritningar av Lokal XXX Arkitekter i Stehag.	Bosarps kyrka, Max Laserna, 2016

Omgivning och sammanhang

Den gamla kyrkogården ligger söder om byn Bosarp, på en låg höjdrygg strax norr om naturreservatet Bosarps jär som är en ca 3 km lång getryggsås, en rullstensås med smalt krön och branta sidor. När den nya kyrkan uppfördes 1868 lokaliserades den istället norr om byn, längs vägen mellan byarna Bosarp och Öslöv.

Byarna ligger omgivna av det mellanskånska jordbrukslandskapet norr om Eslöv. Bosarp är en mindre by med ett tiotal hus och omkringliggande gårdar. Mitt emot den nya kyrkogården, på andra sidan av landsvägen ligger det gamla skolhuset som uppfördes strax efter att den nya kyrkan uppförts. Kyrkogården och skoltomten är helt omgivna av åkermark.

Både den gamla och den nya kyrkogården ligger väl synliga nära länsväg 113 mellan Eslöv och Stockamöllan. Trafiken på vägen är intensiv.

Tillgänglighet, kommunikation, information

Tillgänglighet

Gamla kyrkogården

Den medeltida kyrkan placerades på en låg kulle och kyrkogårdens mark lutar därför mot dess yttre avgränsning. Kyrkogården är huvudsakligen gräsbevuxen. Den grusgång som leder mellan parkering, kyrkogrunden och minneslund är belagd med krossmaterial där det övre slitlagret är ganska löst. Ett par mindre sidogångar finns med samma beläggning. Således är tillgängligheten på kyrkogården begränsad för rörelsehindrade.

Nya kyrkogården

Kyrkogården ligger något högre än anslutande vägområde. Inne på kyrkogården är marken tämligen plan. Kyrkogårdens äldre del är huvudsakligen gräsbevuxen, men genomkorsas av breda grusgångar. 1909-års utvidgningsområde är utformat som en gruskyrkogård med ett rutmönster av gångar kring rektangulära gravkvarter. Gruset utgörs huvudsakligen av finmakadam och har överlag ett löst ytskikt som inte ger full tillgänglighet för rörelsehindrade.

Kommunikation

Gamla kyrkogården

Bilparkering finns direkt öster om kyrkogården, i utrymmet mellan kyrkogården och landsvägen. Den kraftigt trafikerade vägen saknar utrymme för gång- och cykeltrafik vilket gör angöring för oskyddade trafikanter otrygg. Kollektivtrafik saknas i området.

Nya kyrkogården

Bilparkering i anslutning till kyrkogården saknas. Landsvägen saknar utrymme för gång- och cykeltrafik vilket gör angöring för oskyddade trafikanter otrygg. Kollektivtrafik saknas i området. Från landsvägen finns en mindre grusväg som ger möjlighet att köra fram till kyrkobyggnaden för av- och påstigning. Tillgänglig och trygg parkering saknas.

Information

Gamla kyrkogården

Anslagstavla finns vid huvudentrén. Karta över kyrkogården med kvarters- och gravnummer saknas.

Nya kyrkogården

Anslagstavla finns vid grinden i södra hörnet. Karta över kyrkogården med kvarters- och gravnummer saknas.

På församlingens hemsida finns en folder med information och historik om Brösarps gamla och nya kyrkogård samt en kartlänk för att hitta dit.

Allmän karaktärisering

Helhet, struktur och kvartersindelning

Gamla kyrkogården

Kyrkogården ligger på en liten höjd som kröns av den restaurerade grundmuren från Bosarps gamla kyrka. Kullen accentueras av den stödmur som omgärdar kyrkogården på tre sidor. Marken är företrädesvis gräsbevuxen och gångsystemet i huvudsak begränsat till stråket mellan entrén i öster, kyrkogrunden i centrum och minneslunden i väster. En trädkrans omger kyrkogården och solitära träd av olika slag finns framför allt i den västra delen. Norr om kyrkogården finns ett skogsparti med lövträd vars krontak flätats samman med trädkransens norra sida. Spridda på kyrkogården finns gravplatser från olika epoker. Några har nyare datum och är fortfarande aktiva. Minneslunden används regelbundet och smyckningsytan är dekorerad.

Mest iögonfallande är de mycket gamla gravvårdar som finns bevarade på olika platser på kyrkogården.

Vy mot öster

Vy från nordväst

Den gamla förrådsbyggnaden strax norr om kyrkogården

En samling av gravhällar

Nya kyrkogården

Den nya kyrkogården placerades i ett flackt åkerlandskap. Kyrkogården kan delas in i tre skilda karaktärsområden. Den äldsta kyrkogårdsdelen söder och öster om kyrkobyggnaden, 1909-års utvidgningsområde mot nordöst, och det på 1960-talet omdanade området direkt norr om kyrkan.

Den äldsta kyrkogårdsdelen

Gräsytor med gravvårdar i gräs och inramade gravplatser med grussyta. Området genomkorsas av ett lätt bågformat gångstråk som delar sig i två, mot kyrkans entré i väster och mot öster gavel. Gångarna är belagda med finmakadam med ljusgrå kulör.

1909 års utvidgningsområde

Området är tidstypiskt utformat med raka gångstråk och räta vinklar. Gravplatserna är ordnade i rektangulära stråk med två rader gravar placerade rygg mot rygg. De flesta gravplatser är inramade antingen av buxbomshäckar eller med stenramar. Rutnätet av gångar är belagt med finmakadam med ljusgrå kulör.

1960-talsområdet norr om kyrkobyggnaden

Ett triangelformat område som 1966 omdanades och fick en utformning enligt tidens ideal. Höga rygghäckar i kyrkogårdens längdriktning med gravvårdar med smyckningsytor på vardera sidan. Hela ytan är gräsbevuxen.

Vy från nordöst

Vy från sydöst

1909 års utvidgningsområde, mot nordöst

1909 års utvidgningsområde, östra delen

Övergripande kulturhistorisk värdering

På Bosarps gamla kyrkogård uppfördes en kyrka redan på 1100-talet. Sedan dess har kyrkan och kyrkogården utgjort en viktig beståndsdel i samhället. När Bosarps gamla kyrka revs och den nya uppfördes mot 1800-talets slut skapades en ny central plats för bygden. Kyrkan och de båda kyrkogårdarna har idag en stor betydelse för landskapsbildningen och för bygdens kulturhistoriska sammanhang. De utgör tillsammans en förbindelselänk till äldre generationer, det gamla jordbrukssamhället och livet i bygden sedan många hundra år tillbaka.

Gamla kyrkogården

När Bosarps gamla medeltidskyrka rivits och den nya uppfördes 1867-68, lämnades den gamla kyrkogården. Kyrkogården undgick på så sätt sentida omdaningar. Den restaurering av platsen som senare utfördes i mitten av 1900-talet hade som mål att åskådliggöra kyrkans och kyrkogårdens form och skepnad från äldre tid. Kyrkogården och den återuppförda grundmuren till kyrkan utgör en pedagogisk gestaltning av den medeltida platsen. Området har stora kulturhistoriska värden och utgör en värdefull länk till bygdens historia.

Särskilt värdefulla delar:

- Bevarade gravhällar, lockhällar och stengavlar från medeltiden och framåt.
- Kyrkans grundmur som visar den gamla kyrkans placering.
- Den inramande trädkransen.

Nya kyrkogården

Bosarps nya kyrkogård bär på tidsmarkörer från olika tidsperioder sedan kyrkogården togs i bruk 1868. Den äldsta delen söder och öster om kyrkan har kvar sin enkla utformning typisk för 1800-talets mitt, medan 1909 års utvidgningsområde präglas av det tidiga 1900-talets rätvinkliga och planmässiga kyrkogårdsideal. Norr om kyrkan finns även ett tydligt exempel på 1960-talets rationella formspråk.

Särskilt värdefulla delar:

- Bevarade gravvårdar från 1800-talets andra hälft och det tidiga 1900-talet. Utmärkande på kyrkogården är förekomsten av porträttbilder.
- Den inramande trädkransen.

Bosarps gamla kyrkogård. Vy mot norr

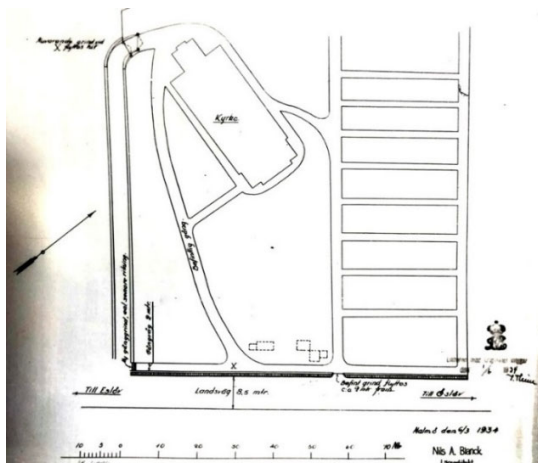
Anläggningar och byggnader

Entréer och portaler

Historik

Båda kyrkogårdarna i Bosarp har så långt dokumentationen sträcker sig haft sina huvudentréer mot landsvägen i öster. Gamla kyrkogårdens nuvarande grindparti kan ha tillkommit kring 1900-talets mitt.

I samband med omläggning och sänkning av landsvägen på 1930-talet omarbetades entréerna till nya kyrkogården. 1934 utformades ett förslag till omdaning av länssarkitekt Nils A Blanck. Det som kan antas ha varit kyrkogårdens ursprungliga entré centralt placerad framför kyrkobyggnaden igensattes och grinden flyttades. Dubbelgrinden norr därom flyttades något och en ny grind i sydöst tillkom. En körbar infart från vägen anlades söder om kyrkogården och anslöts i sydväst. Det är oklart om förslaget genomfördes i sin helhet. Anslutning mot vägbanan kom senare att göras om ännu en gång och består idag av en slänt belagd med kullersten.

Förslag utformat av Nils A Blanck 1934. Omdaning av kyrkogårdens entréer och anslutning mot landsväg. (Antikvarisk-topografiska arkivet)

Beskrivning

Gamla kyrkogården

Kyrkogården har endast en entré. Denna ligger centralt placerad i muren mot landsvägen och parkeringen. Den utgörs av ett grindparti med en dubbelgrind mellan två bastanta grindstolpar. Grindbladen är av smide med en mörkgrå kulör. Modellen har lodräta spjälor där varannan spjäl i sin övre del är utformad som ett kors med strålar. Grindstolparna har kvadratisk bas och är vitputsade. De har ett lätt pyramidalt krön belagt med koppar och ett kors på toppen.

Nya kyrkogården

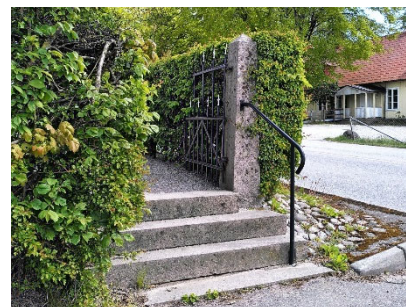
Kyrkogården har en entré centralt placerad i kyrkogårdens sydöstra sida mot landsvägen, och ytterligare en i dess sydligaste hörn. Därutöver finns en mindre grusväg söder/sydväst om kyrkogården med infart till kyrkogårdens västra del. Entréerna mot landsvägen har svartmålade grindar av smide, krönta med ljusa spetsar av bardisantyp. Den södra grinden är en enkel grind, medan grinden centralt på kyrkogårdens sydöstra sida är en dubbelgrind med sidoparti av smide. Enkelgrinden i söder nås via en trappa av granit, medan dubbelgrinden ansluter till vägen med en asfalterad ramp. Även i västra infarten finns en dubbelgrind av samma typ. Alla de tre grindpartierna har obeliskformade grindstolpar av granit.

Gamla kyrkogården. Grind

Nya kyrkogården. Entré på sydöstra sidan.

Nya kyrkogården. Entré i söder. Grinden öppen inåt

Värdering

Entréerna mot landsvägen kan alla kopplas samman med deras ursprungliga betydelse som kyrkogårdens huvudingång och anslutning mot landsvägen.

Murar, staket och annan omgärdning

Historik

Den gamla kyrkogården har sannolikt tidigt haft någon slags omgärdning. På kartan från 1835 syns en markerad omgärdning som kan vara den stödmur som ännu omger kyrkogården. Muren längs kyrkogårdens östra sida är, av utseendet att döma troligtvis uppförd kring 1900-talets mitt, möjligtvis i samband med restaureringen av den gamla kyrkans grundmur. Den nya kyrkogården tycks sedan den anlades ha haft en omgärdande häck.

Beskrivning Gamla kyrkogården

En låg stödmur, kallmurad av fältsten, omger kyrkogården mot söder, väster och norr. Mot vägen i öster finns en meterhög och bastant bruksmur.

Nya kyrkogården

Kyrkogården är på alla sidor omgärdad av en klippta häckar. Ursprungligen en hagtornshäck, men senare har andra arter spontant tillkommit.

Gamla kyrkogården. Mur mot öster. Inside

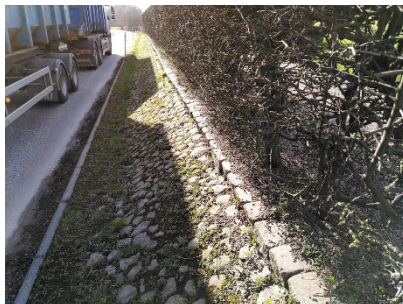
Gamla kyrkogården. Mur mot öster. Utsida.

Gamla kyrkogården. Stödmur i söder.

Nya kyrkogården. Häck i väster.

Nya kyrkogården. Slänt mot landsvägen

Nya kyrkogården. Häck i sydöst

Värdering

Gamla kyrkogården

Kyrkogårdsmurar har sitt ursprung i den 1000-åriga traditionen att omgärda kyrkogården. De låga omgärdande stödmurarna har stark samhörighet med den gamla kyrkans grundmurar. Tillsammans bildar de en sammanhållen enhet som starkt bidrar till kyrkogårdens karaktär. Muren mot landsvägen har en avskärmande funktion och bidrar till att skapa en lugnare miljö på kyrkogården.

Nya kyrkogården

Kyrkogårdens omgärdning med en klippt häck har behållits sedan kyrkogårdens tillblivelse. Efter utvidgningen 1909, och omdaningen mot landsvägen på 1930-talet, har nya häckar anslutits i enlighet med den ursprungliga utformningsidén.

Kommunikationsytor och gångsystem

Historik

När belagda gångsystem började anordnas fick dessa en beläggning av grus. Under årens lopp har gångarnas ytskikt fyllts på med finmakadam eller krossgrus snarlika utföranden.

Beskrivning

Gamla kyrkogården

Gångarna är belagda med krossgrus med rödgrå kulör. I kyrkoruinen finns en beläggning med finmakadam.

Nya kyrkogården

Kyrkogårdens gångsystem är huvudsakligen belagt med finmakadam i ljusgrå kulör. I den äldsta delen är gravområdena gräsbevuxna, medan utvidgningsområdet i norr har ett rutnät av gångar som ansluter till gravraderna.

Grusstråk på gamla kyrkogården

Brett stråk med finmakadam på nya kyrkogården

Parallella gångar på nya kyrkogårdens utvidgningsområde i norr

Värdering

Delar av kyrkogårdens gångsystem är oförändrade sedan tiden för de olika gravkvarterens anläggning och utgör en viktig del av områdenas gestaltning. Områdenas skilda karaktärer accentueras av gångsystemens strukturer och ger möjlighet till varierande upplevelser av gravområdena och kyrkogårdens delar.

Gravplatser

Historik

Vid utgrävningar och restaurering av den gamla kyrkans grundmur omkring 1950 återfanns ett flertal gravvårdar från 1100-talet och senare. Flera av dessa har återbördats till kyrkogården och placerats ut i grupper. Tre täckhällar har flyttats till den nya kyrkans vapenhus. Vissa stenar har förts till historiska museet i Lund.

I det södra vapenhusets grundmur fann man även en romansk stenkista med lockhäll vilken tros härstamma från 1100- eller 1200-talet. I undersökningsrapporten, skriven av landsantikvarie Harald Olsson, framförs teorin att graven från början tillhört församlingsföreståndare Johannes Presbyter, död 1159 eller hans efterträdare Radulfus Presbyter. Ytterligare gravsättningar har senare tillkommit i kistan, vilka i så fall skulle kunna vara deras efterträdare som präster i församlingen. Ett 15-tal äldre gravstenar påträffades i kyrkogården södra och östra del, varav flera var av medeltida typ. Efter undersökningen gjordes en friläggning och restaurering av kyrkans grundmur. Olika teorier har senare tillkommit avseende den romanska stenkistans ålder och för vilka den utfördes.

Vidare fann man ett underjordiskt gravkor under långhusets golv. Undersökningsrapporten gör gällande att gravrummet tillkommit under 1600-talet eller början av 1700-talet och var avsett för församlingens präster.

Kyrkogården är fortfarande aktiv och här samsas gravar från medeltid med gravar från 2000-tal och den år 1997 tillkomna minneslunden.

Se mer under rubrik 5.6.5 Gravområden.

Beskrivning

Gamla kyrkogården

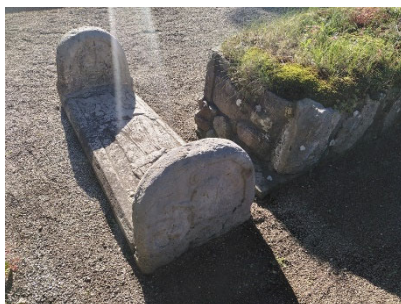
Utmärkande för kyrkogården är den höga andelen gravhällar, lockhällar och stengavlar från medeltiden och framåt. Kyrkogården har varit i kontinuerligt bruk och modernare gravvårdar finns i öster och söder.

Nya kyrkogården

Kyrkogårdens gravplatser präglas till stor del av de tidsideal som rått under de olika epoker som kyrkogården funnits. Den äldsta delen härrör från sent 1800-tal, och där är gravvårdarna främst från 1900-talets första decennier. Högsmala modeller i diabas eller grå granit dominerar. Utvidgningsområdet i nordöst togs i bruk 1909 och kom då att nyttjas främst i dess östra del. Gravvårdar från tidigt 1900-tal är därför vanliga i utvidgningsområdets östra del, medan den västra delen främst hyser gravvårdar från 1900-talets andra hälft. Det gravområde som 1966 anlades strax norr om kyrkan präglas tidens ideal och gravvårdarna är stående, låga och placerade i raka rader med ryggen mot klippta häckar.

Den romanska stenkistan med skulpterad lockhäll.

Även gavelhällarna är rikt utsmyckade.

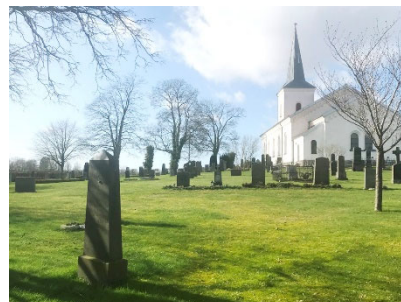
Gamla kyrkogården har en unik kollektion av gravanordningar från medeltid och framåt.

Gravhällar från den gamla kyrkan.

En lockhäll på gamla kyrkogården.

Nya kyrkogårdens äldsta del har en stor andel högsmala gravvårdar stående i gräs.

Värdering

Kyrkogårdarnas gravvårdar och gravanordningar är viktiga för kyrkogårdarnas miljö och starkt bidragande till deras karaktär. Kyrkogårdarnas äldre gravvårdar förmedlar tidsdjup, visar äldre gravkulturer och kan genom inskriptioner berätta om livet och verksamheterna i bygden. En förteckning över kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar och gravanordningar utförs av församlingen i egen regi. Arbetet har påbörjats under 2020.

Kulturhistoriskt värdefulla gravanordningar, där gravrätten återgått till församlingen och gravanordningen tillfallit upplåtaren räknas som fasta anordningar på begravningsplats och är därmed skyddade enligt 4 kap. kulturmiljölagen (1988:950).

Gravområden

Historik

Gamla kyrkogården

Den gamla kyrkogårdens verksamma tid sträcker sig över nära 1000 år. I samband med att den nya kyrkogården anlades skedde omgrävningar i den gamla kyrkogården. Äldre gravvårdar på den gamla kyrkogården har därför troligen inte kvar sin ursprungliga placering.

Nya kyrkogården

Kyrkogårdens äldsta del är området söder och öster om kyrkobyggnaden. Utvidgningsområdet i nordöst tillkom 1909 och togs i bruk etappvis från öster. 1966 anlades gravområdet strax norr om kyrkan.

Beskrivning

Gamla kyrkogården

På gamla kyrkogården finns ingen tydlig områdesindelning. Längst i väster finns öppna gräsytor och här har även minneslunden placerats. Minneslunden har en namnbärare i form av ett smidesträd där namnplaketter och dekorationer kan hängas upp. Kring kyrkans återuppförda grundmur finns områden med åldriga gravvårdar som placerats i grupper. I söder och i öster finns spridda gravplatser från olika tider och med skilda karaktärer.

Nya kyrkogården

Den äldsta kyrkogårdsdelen

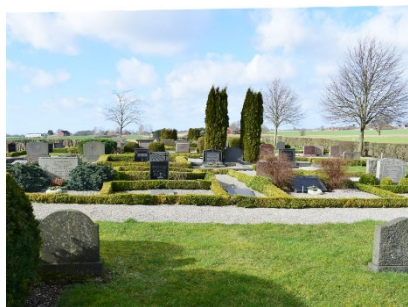
Området söder och öster om kyrkan utgör den ursprungliga kyrkogårdens utbredning. Området är huvudsakligen gräsbevuxet och gravvårdarna ofta höga och smala.

1909 års utvidgningsområde

Gravplatserna är ofta stora och ordnade i dubbla rader, rygg mot rygg. Mellan de dubbla raderna löper raka grusgångar. Området har en strikt karaktär med räta vinklar och raka rader. Gravplatserna är ofta inramade med stenramar eller buxbomshäckar.

1960-talsområdet norr om kyrkobyggnaden

Området togs i bruk för gravsättningar 1967 och präglas av tidens ideal med raka rygghäckar med gravplatser på vardera sidan. Gravvårdarna är låga och har smyckningsytor framför stenen. Marken är gräsbevuxen.

Nya kyrkogårdens utvidgningsområde i norr

Gamla kyrkogårdens norra sida

Minneslunden på gamla kyrkogården

Värdering

Gamla kyrkogården har en helt unik samling av gravvårdar från medeltid och framåt. Nya kyrkogården har en för sin tillblivelse typisk utformning och de senare tillkomna områdena präglas av sin tids ideal.

Markutrustning

Beskrivning

Redskapsplatser och anslagstavlor finns på båda kyrkogårdarna. På gamla kyrkogården finns ett väderskydd för den romanska stenkistan med lockhäll som ska skydda den unika och kulturhistoriskt betydelsefulla gravvården under vinterhalvåret.

Redskapsplats på nya kyrkogården

Anslagstavla på nya kyrkogården

Skydd för kulturhistoriskt värdefullt objekt på gamla kyrkogården

Värdering

Inga objektspecifika kulturhistoriska värden har identifierats.

Byggnader

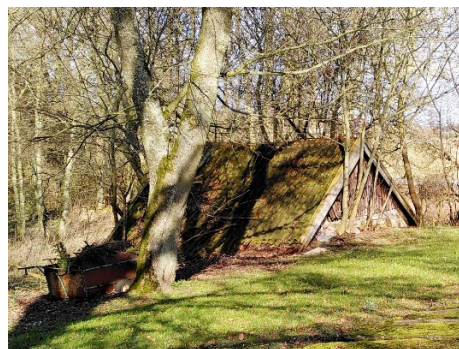
Beskrivning

Gamla kyrkogården

Mot kyrkogårdens norra sida ligger en äldre förrådsbyggnad inlemmad i stödmuren. Byggnaden har stenfot och tegeltak och är kraftigt förfallen. Byggnaden är placerad utanför kyrkogårdens omgärdning och ingår inte i vård- och underhållsplanen.

Värdering

Den gamla byggnaden har troligen ett byggnadshistoriskt värde.

Den gamla förrådsbyggnaden.

Vegetation och djurliv

Kyrkogården är bärare av ett grönt kulturarv och hyser även livsmiljöer för växter och djur som är beroende av ett ålderdomligt kulturpräglad landskap. Kyrkogårdens medvetet planerade vegetation har en central roll i nutida kyrkogårdsarkitektur. Vegetationen blev betydelsefull i samband med att begravingarna inne i kyrkorna och på städernas kyrkogårdar förbjöds kring år 1800. Det blev då angeläget att skapa välordnade, sunda och tilltalande kyrkogårdar, och där fick träden en viktig funktion. Vanligt förekommande element som trädkrans, solitära träd, omgärdande häckar, rygghäckar med mera, är bärande beståndsdelar som bygger upp en kyrkogårds rumslighet och struktur. Vegetation är dynamisk och skiftar över tid, samt erbjuder upplevelsemässiga kvalitéer med många dimensioner. Vegetation består av levande biologiskt material. På kyrkogårdar har ofta inhemska arter förankrade i lokal tradition och kulturlandskap använts.

Trädvegetation

Historik

Gamla kyrkogården

På de tidiga medeltida kyrkogårdarna brukades ofta marken som slåtteräng och som en tillgång värd att ta tillvara. Det var först under 1800-talet som träden började få en betydelsefull roll i utformningen av kyrkogårdar. Trädkransen kom att bli en viktig inramning av kyrkogården. Det är troligt att även Bosarps gamla kyrkogård länge endast varit gräsbevuxen, utan någon medvetet planterad trädvegetation. Trädkransen som idag omger kyrkogården varierar i ålder. De äldsta träden uppskattas härröra från 1800-talets andra hälft och kan vara del från kyrkogårdens ursprungliga trädkrans. Sedan 1800-talet har nya träd successivt planterats i trädkransen, kanske för att ersätta träd som fallit bort.

Nya kyrkogården

I samband med anläggandet av den nya kyrkogården planterades sannolikt en omgärdande trädkrans. På fotografier från 1930-talets mitt syns trädkransen omgärda tre av kyrkogårdens sidor. Inne på kyrkogården tycks det ha funnits strödda solitära sorgeträd (troligtvis hängask eller hängalm) och ett mindre inslag av städsegrön vegetation, bland annat ett större barrträd direkt öster om kyrkan.

Flygbild från 1939. En trädkrans omger kyrkogården på tre sidor.

Beskrivning

Gamla kyrkogården

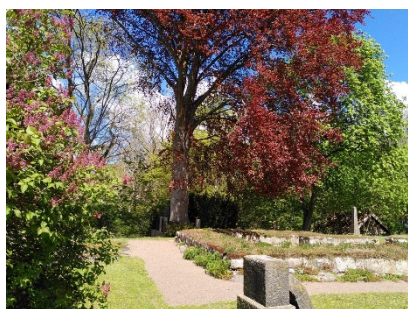
Den gamla kyrkogården ramas in av en trädkrans med en variation i arter och ålder. Inne på kyrkogården står ett antal solitära träd med varierande ålder och art. Den vanligast förekommande arten på kyrkogården är skogslönn, flera av aktningsvärd ålder. Andra förekommande arter på kyrkogården är lind, bok, sälg, ask och björk. En anmärkningsvärt ståtlig blodbok i gott skick står placerad i en staketomgärdad grav inne på kyrkogården.

Nya kyrkogården

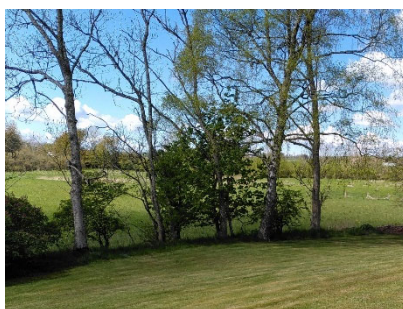
Största delen av trädbeståndet på Bosarps nya kyrkogård utgörs av den trädkrans som ramar in kyrkogården på tre sidor. Trädkrans saknas mot landsvägen. Arterna i trädkransen är skogslönn och lind. Träden kring den äldre delen är i huvudsak från 1900-talets första hälft. Flera luckor finns i trädkransen mot sydväst och några träd är kraftigt bevuxna av murgröna. Lindarna längs 1909 års utvidgningsområde har planterats kring år 2000 som ersättning för tidigare trädkrans.

Utöver trädkransen finns det ett fåtal solitära lövträd inne på kyrkogården, ett gullregn, ett fågelbär och en tårbjörk. Den totala artdiversiteten är relativt låg och åldersvariationen likaså. Träden på kyrkogården är i varierande skick, men generellt är de yngre träden i bättre skick än de äldre.

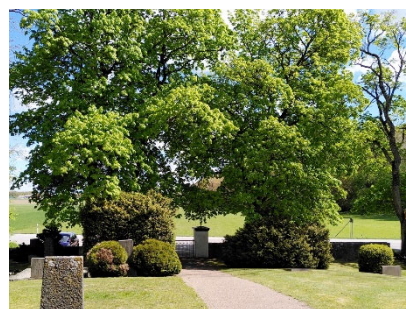
I bilaga 1, *Trädvårdsplan, Bosarps gamla och nya kyrkogård* finns mer detaljerad information om kyrkogårdens träd. Trädvårdsplanen beskriver problemställningar och brister med därtill kopplade åtgärdsförslag. I trädvårdsplanen finns även en trädinventering där varje trädindivid redovisas utifrån utvalda inventeringsparametrar.

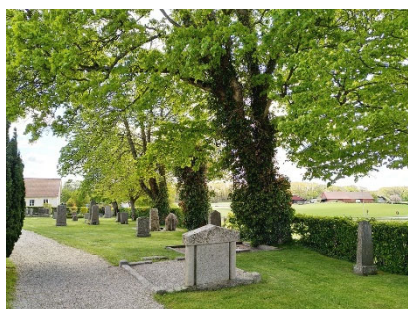
Gamla kyrkogården. Blodbok som pryder en äldre gravplats

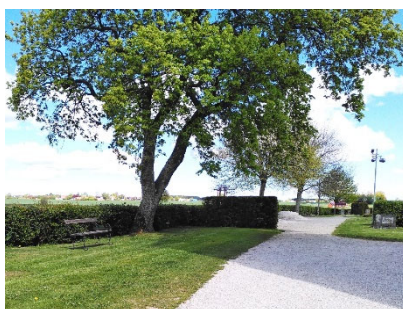
Gamla kyrkogården. Björkar i tomtgräns i nordväst.

Gamla kyrkogården. Stora lönnar som flankerar entrén i öster

Nya kyrkogården. Trädkrans mot sydväst

Nya kyrkogården. Trädkrans mot nordväst

Nya kyrkogården. Tårbjörk på en gravplats

Värdering

Sättet att placera träden informellt och formellt i olika delar av anläggningen förekom i det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets kyrkogårdar. De olika karaktärerna finns fortfarande representerade på båda kyrkogårdarna där de fritt placerade solitärträden av olika arter inne på kyrkogårdarna står för det informella och trädkransarna står för det formella.

Nya kyrkogårdens trädkrans är ett viktigt element som är typisk för tiden kring kyrkans anläggande och värdefull ur ett kulturhistoriskt perspektiv.

Häckvegetation

Historik

Under andra halvan av 1800-talet förändrades utseendet på landets kyrkogårdar. Häckar planterades som strukturskapare och avgränsningar inne på kyrkogården. Framförallt i Sveriges sydligaste landskap fick traditionen att rama in gravplatserna med låga klippta buxbomshäckar ett starkt fäste. Senare under 1900-talets första hälft fick häckarna en allt större betydelse som formelement på kyrkogården. Strävan efter en arkitektonisk helhet där vegetationen har en bärande roll blev idealet. Sammanhängande system av låga formklippta gravhäckar och högre klippta strukturbildande häckar blev utmärkande.

Gamla kyrkogården

Äldre foton visar att den gamla kyrkogården haft en häck placerad intill den omgärdande stödmuren.

Nya kyrkogården

Den nya kyrkogården har åtminstone sedan utvidgningen 1909 haft en omgärdande häck. Troligtvis var även den tidigare utbredningen häckomgärdad. 1934 beskrev länsarkitekt Nils A Blanck kyrkogårdens omgärning som hagtornshäck med på oregelbundet avstånd inplanterade almar. I samband med omdaning av kyrkogårdens östra sida föreslogs då en ny hagtornshäck lik övriga tre sidor.

Beskrivning

Gamla kyrkogården

Längs kyrkogårdens södra, västra och norra sida finns den omgärdande häcken kvar i partier. Ett fåtal gravhäckar kvarstår inne på kyrkogården, några av buxbom och någon av tuja.

Nya kyrkogården

Hela kyrkogården är omgärdad av klippta häckar av hagtorn, med kraftig inblandning av andra arter.

I kyrkogårdens äldre del finns enstaka gravhäckar av buxbom. I 1909 års utvidgningsområde i norr är gravhäckarna en betydelsefull och bärande del av områdets arkitektur. Låga gravhäckar av buxbom formar tillsammans med stenramar det rutmönster av gravplatser som kännetecknar det tidiga 1900-talets kyrkogårdsarkitektur.

I 1960-talsområdet norr om kyrkobyggnaden bildar de höga, klippta rygghäckarna stommen i områdets utformning. Häckarna av måbär är ca 140 cm höga och bildar bakgrund till raderna av gravplatser.

Gamla kyrkogården. Gravhäck av buxbom

Nya kyrkogården. Gravhäckar av buxbom i 1909 års utvidgningsområde

Nya kyrkogården. Rygghäckar i 1960-talsområdet norr om kyrkan

Värdering

Under 1900-talets första hälft blev klippta häckar en viktig del i nya kyrkogårdens struktur. Rygghäckar och gravhäckar hjälper till att bevara gravområdenas ursprungliga karaktär.

Övrig vegetation

Historik

Mot 1800-talets slut fick kyrkogårdarna ofta en mer trädgårdslik utformning. Barrväxter och klippta häckar introducerades för att förstärka strukturer och utgöra viktiga arkitektoniska element. Detta präglar framför allt 1909 års utvidgningsområde. Bosarps gamla kyrkogård och den nya kyrkogårdens äldre delar har behållit eller återfått en ålderdomligare karaktär med gravvårdar placerade i gräs:

Beskrivning Gamla kyrkogården

Städsegröna växter av olika slag finns på flera ställen på kyrkogården. Några är formklippta medan andra fått växa fritt. Även solitära buskar förekommer.

Nya kyrkogården

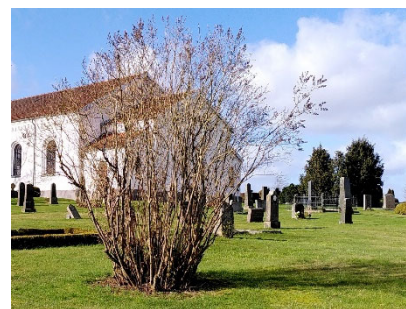
På den äldre delen finns några solitära buskar och en del gravplatser pryds av städsegröna buskar som flankerar gravvårdar. I 1909 års utvidgningsområde finns en rikligt med gravväxter av olika slag. Större barrväxter som flankerar gravvårdar, formklippta buskar och hängande sorgeträd ger karaktär åt området.

Gamla kyrkogården. Barrväxter

Nya kyrkogården. Barrväxter

Nya kyrkogården. Syrenbuske

Värdering

Olika kvaliteter som rumsbildning, blomning, höstfärger och liknande, ger kyrkogården upplevelsevärde. Den varierade vegetationen är även viktig för djurlivet och den biologiska mångfalden.

Djurliv

Allmänt erbjuder kyrkogårdar flera olika livsmiljöer för växter och djur. Många arter av exempelvis insekter, fåglar och fladdermöss är beroende av specifika livsbetingelser. Stenmurar, åldrade träd, solbelysta stenväggar och ängsytor är några exempel på miljöer som är livsviktiga för vissa arter. En mångfald av blommande växter, skyddande och lägivande vegetation, grusgångar, stenbeläggning och traditionell byggnadsteknik är fler exempel på miljöer som gör kyrkogårdarna attraktiva för många organismer och gör dem till betydelsefulla oaser i landskapet.

Beskrivning

De båda kyrkogårdarna har olika förutsättningar och erbjuder skilda livsbetingelser för djur. Djurlivet gynnas framförallt av de stora och åldrade träden, de olika stenmaterialen och den varierade vegetation med många blommande växter. Gamla kyrkogården gränsar till ett mindre naturområde med fuktig skogsmark.

Värdering

Båda kyrkogårdarna har åldrade träd och miljön gör kyrkogården attraktiv för insekter, smådjur och fåglar. Med tanke på det trådfattiga, omgivande landskapet har även de yngre träden ett visst biologiskt värde. Mångfalden av blommande växter är särskilt värdefull för pollinerande insekter.

Gamla kyrkogårdens närhet till ett angränsande naturområde med fuktig skogsmark kan utgöra en resurs för djurlivet i området. Naturskyddsområdet Bosarps jär strax söder om den gamla kyrkogården hyser ett rikt fågel- och insektsliv, och den gamla kyrkogården kan utgöra ett värdefullt komplement till detta område.